

Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu bərpa olunur

Layihə

Bu gün ölkəmizdə bütün səhələrdə olduğu kimi, ekoloji problemlərin həlli, ətraf mühitin mühafizəsi, ekoloji tarazlığın bərpa edilməsi istiqamətində mühüm işlər görülür. Ekoloji cəhətdən dayanıqlı sosial-iqtisadi inkişafa, meşələrin bərpa edilməsi və artırılmasına dair milli proqramlar uğurla yerinə yetirilir. Qeyd edək ki, bu gün Azərbaycan hökuməti üçün həm də işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ekoloji tarazlığın bərpası prioritet məsələlərdəndir. Böyük Qayıdışın tərkib hissələrindən biri də məhz oradakı ekoloji mühitin bərpa edilməsidir. Hazırda işğaldan azad olunmuş ərazilərdə geniş quruculuq işləri ilə yanaşı, ekologiyanın sağlamlaşdırılması istiqamətində də ciddi tədbirlər görülməkdədir.

Ötən ay Prezident İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasının Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun fəaliyyətinin təşkili ilə bağlı tədbirlər haqqında" sərəncam imzalayıb.

Sərəncama əsasən, işğaldan azad olunan ərazilərdə ətraf mühitin sağlamlaşdırılması və təbii sərvətlərdən dayanıqlı istifadənin təmin edilməsi, xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri şəbəkəsinin, nadir təbiət komplekslərinin və obyektlərinin təbii vəziyyətində qorunub saxlanılması məqsədilə Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonuna daxil olan Zəngilan rayonunun inzibati ərazisində 107 hektar sahədə yerləşən Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun fəaliyyəti bərpa edilir.

Nazirlər Kabinetinə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ilə razılaşdırmaqla, Qoruğun Əsasnaməsini və sanitariya-mühafizə zonasını dörd ay müddətində müəyyənləşdirib təsdiqləmək, Qoruğun mühafizəsi, təbliği və fəaliyyətinin maddi-texniki təminatı ilə bağlı zəruri tədbirlər görmək və Sərəncamdan irəli gələn digər məsələləri həll etmək tapşırılıb. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi isə Qoruq ərazisində yerləşən təbiət obyektlərinin inventarlaşdırılmasını, həmçinin xarici və yerli mütəxəssisləri cəlb etməklə ekoloji vəziyyətin qiymətləndirilməsini aparmalıdır.

Məlumat üçün xatırladaq ki, Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğu Azərbaycan Hökumətinin 4 iyul 1974-cü il tarixli qərarı ilə Zəngilan rayonunda yaradılıb. Qoruq Azərbaycanın cənub-qərbində, Zəngilan rayonu ərazisində Bəsitçayın dərəsində yerləşir. Qoruq ərazisinin landşaft kompleksini, xüsusilə nadir təbii çinar meşəliyini qorumaq məqsədilə təşkil edilmişdir. Qoruğun adı dərəsində yerləşdiyi çayın adı ilə bağlıdır. Bəsitçayın adı isə monqol mənşəli olub, beysut tayfasının adıdır. Görünür, həmin regionda vaxtilə beysut tayfası məskunlaşmışdır.

Bəsitçay respublika qoruqlarının ən kiçiyidir. Onun sahəsi 107 hektardır.

Məşə ilə örtülü sahənin əsas ağac cinsi Şərqi çinarndır. Burada əsasən bir meşə tipi-müxtəlif otlu çinar meşələri formalaşmışdır. Qoruğun yerləşdiyi ərazi əsasən dağlıq olub, dəniz səviyyəsindən hündürlüyü 600-800 m-ə qədərdir. Sağ sahil dikyamaclı dağlardan, sol sahil isə təpəliklərdən ibarətdir. Əsasən

“

Bəzən görürük ki, xüsusi mühafizə olunan ərazilərə, milli parklara həmin ərazilərin landşaftına uyğun olmayan ağaclar ekilir

Üçüncü dövr çöküntüləri yayılıb. Çay dərəsi boyunca ensiz allüvial düzənlik uzanır. Burada dağlar Bəsitçayın qolları ilə xeyli parçalanmışdır.

Qoruq ərazisi qışı quraq keçən mülayim-isti iqlim tipinə aiddir. Yayının isti olması səciyyəvidir. Havanın orta illik temperaturu 130-dır. İllik yağıntının miqdarı 600 mm-dir. Ərazinin iqlim şəraiti çinar meşəliyinin təbii bərpası və inkişafı üçün çox əlverişlidir.

Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun ərazisində əsasən allüvial-məşə torpaqları yayılıb. Çay dərələrinin yamaclarında, qoruğun ətraf sahələrində qəhvəyi dağ-məşə torpaqları inkişaf edib. Çayın yatağı boyu və kiçik terraslarda inkişaf etmiş allüvial torpaqlar əsasən çinar meşələri altındadır. Burada daşlı-çınqıllı ərazilər də müəyyən sahəni tutur. Bunların hamısında çinar bitir və inkişaf edir. O, torpağa tələbkar deyildir. Çinar meşələri gillilicə, yaxşı su-fiziki xassəli və münbit torpaqlarda yüksək məhsuldarlığa və bəzən bitmə malikdir.

Dünyada çinarın 7 növü vardır. Azərbaycanda isə onun yalnız bir növü - Şərqi çinar inkişaf edir. Şərqi çinarının çoxsahəli əhəmiyyətini, dünyada az yayılmasını, nadir bitki olmasını və son əsrlərdə xeyli azalmasını nəzərə alaraq, onun adı Azərbaycanın «Qırmızı Kitabı»na salınıb.

Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun 100 hektarını çinar meşələri tutur. Onlar Bəsitçayın və onun qolu Şıxaucçayın dərəsində

Elman Yusifov,

"Ekostil-Azərbaycan" Təbii Mühafizə İctimai Birliyinin sədri, ekoloq

yerləşir. Burada həm təmiz, həm də qarışıq çinar meşəli yayılmışdır. Qarışıq çinarlıqlarda qoz, dağdağan, tut, söyüd, qovaq, və s. ağac, yemişan, itburnu, mürdarça, qarətikan, və s. kollar inkişaf edir. Qoruqdakı çinar ağaclarının orta yaşı 165 il, orta hündürlüyü 35 m, orta diametri isə 1 m-dir. Qoruğun ətraf sahələrində, bezen də özündə canavar, çöldonuz, porsuq, çüydür, dovşan, müxtəlif gəmiricilər və s. məməlilər, kəklik, luras, göyərçin və s. quşlara rast gəlinir.

Qeyd etmək lazımdır ki, 30 ilə yaxın müddət ərzində erməni təcavüzkarlarının nəzarətində olan Şərqi çinarlarının qorunduğu Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğuna işğaldan müddətində düşmənin ciddi ziyan vurub. Qoruğun mövcud vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üçün işğaldan azad olunmuş ərazilərə ezam olunmuş monitoring qrupunun verdiyi məlumatlara əsasən qoruğa aid olan 85 hektar meşə ilə örtülü sahəsinin 42 hektardan çox hissəsinin tamamilə məhv edilmişdir. Çoxyaşlı qiymətli Şərqi çinarı ağacları kəsilib, köklərinin itirilməsi üçün müxtəlif partladıcı maddələrdən istifadə edilib, əraziləyə yanğınlara törədilib və qoruğun inzibati binası dağıdılıb. Umumilikdə isə işğal dövründə Azərbay-

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyi

Ekologiya və ətraf mühitin
mühafizəsi

canın 100 min ha ərazisi yanğına məruz qalıb. Yanğın nəticəsində orada olan bitki, fauna və flora tamamilə məhv olub. Proqnozlara görə, həmin ərazilərdə təbiiyin bərpası bərpa olunması üçün uzun illər lazım olacaq.

Orada aparılan monitorinqin ilkin nəticələri Baş Prokurorluğa təqdim olunub. Bununla bağlı cinayət işi açılıacaq. Ermənistan tərəfdəki vəhşiliklərə görə beynəlxalq hüquqi müstəvidə cavab verməli olacaq.

Ekspert rəyi...

■ Mövzu ilə bağlı hafta.az-la fikirlərini bölüşən "Ekostil-Azərbaycan" Təbii Mühafizə İctimai Birliyinin sədri, ekoloq Elman Yusifov deyib ki, hazırda işğaldan azad olunmuş ərazilərdə ekosistemin bərpası istiqamətində ciddi işlər görülür. Mütəxəssis hesab edir ki, ən yaxşı mühafizə təbiətə çox da müdaxilə etməməkdir:

"Ən yaxşısı o ərazilərə ciddi müdaxilə edilməsin. Bəzən görürük ki, xüsusi mühafizə olunan ərazilərə, milli parklara həmin ərazilərin landşaftına uyğun olmayan ağaclar ekilir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyində bu məsələ nəzarətə alınıb. Bəsitçay Dövlət Qoruğuna gəlincə isə bu ərazi təbii çinar meşəsinin mühafizəsi məqsədilə yaradılmışdır. Bu qoruğun davamı da Qərbi Zəngəzura qədər uzanır. Çox güman, işğal dövründə orada torpaqlar eroziyaya məruz qalıb, ağaclar qırılıb. Həmin ərazilərdə meşə təsərrüfatı işləri aparılmalıdır. Ən yaxşısı təbiiyin özü-özünü bərpasına şərait yaradılmalıdır. Əgər qoruğun ətrafı çəpərlənsə, mal-qara otarılmasa, brankonyerlər, "iş adamları" əraziyə buraxılmasa, istər meşə, istərsə də su ekosistemi özü-özünü bərpa edir. Məsələn, Bəsitçay Qoruğunda əsasən, Şərqi çinarlardır və çinar da sürətlə böyüyən bitkidir. Ona qulluq olanda, hətta il ərzində 1,5 metrə qədər böyüyə bilər. Amma götürsək, ermənilərin həmin ərazilərdə qırdıqları palıd növlərini, onların bərpası ciddi problemdir. Palıd 5-7 il ancaq kökə güc verir, onun yerüstü inkişafı dayanır, kök sistemi inkişaf edir. Bu müddətdə digər ağaclar artıq böyüyür, ətrafa kölgə salırlar, nəticədə palıd bəhrələrinin inkişafı ləngir.

Bu baxımdan Bəsitçay Dövlət Təbiət Qoruğunun bərpasında problem olmayacaq. Biz əsas problemi Laçın, Kəlbəcər istiqamətində meşələrin bərpasında yaşayış bəlikir. Həmin ərazilərdə palıd ağacları kütləvi şəkildə qırılıb. Ermənilər işğal dövründə Qarabağdakı qırmızı patıd ağaclarını kütləvi şəkildə kəsərək çaxır saxlamaq üçün çalığ kəşiflərindərdilər. Bunu da istehsalçı şirkət mətbuatda reklam edirdi ki, məhsulları qırmızı patıd ağacından hazırlanan çalığlərdə saxlanılıb. Bu o deməkdir ki, bizim həmin əraziləri bərpa etməyimiz uzun illər lazım olacaq".

✉ Sevinc

Azərbaycan Respublikasının
Medianın İnkişafı Agentliyinin
maliyyə dəstəyi əsasında hazırlanıb.